

Pokojninska reforma sprejeta – uveljavljen nov zakon

V Državnem zboru je bil sprejet nov Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-2), ki bo pričel veljati s 1.1.2013.

Vlada je sicer v državni zbor na prvotni predlog zakona vložila amandmaje, ki so bili predmet usklajevanja na pogajanjih s socialnimi partnerji. Vendar pa sindikati, združeni v KSJS, soglasja k končnemu predlogu zakona nismo podali, saj ti amandmaji niso bili v celoti usklajeni. Neusklajena vprašanja so se nanašal predvsem na višino pokojnin in prehodna obdobja. Sindikati KSJS smo v zadnji fazi pogajanj vztrajali predvsem na dveh spornih vprašanjih, pri katerih pa ni bilo doseženo soglasje oziroma za katera vladna stran ni bila pripravljena sprejeti niti kompromisnih rešitev, in sicer:

- vztrajali smo, da bi odmera pokojnin za polno delovno dobo morala znašati v vseh primerih najmanj 60% pokojninske osnove (z možno kompromisno rešitvijo daljšega prehodnega obdobja);
- vztrajali smo, da bi za ukinitvev dodane dobe za čas študija, ki je uveljavljena z novim zakonom, morale biti uveljavljeno prehodno obdobje.

Ugotavljamo tudi, da z novim zakonom ne bo dosežena zaustavitev padanja odmerjenih pokojnin v prihodnosti. Zneski odmerjenih pokojnin se bodo tudi po uveljavitvi novega zakona od leta 2013 dalje zniževali. Res pa je, da bo padanje pokojnin nižje, kakršno bi bilo po do sedaj veljavnem zakonu, predvsem od leta 2018 dalje.

Nekatere glavne značilnosti novega zakona, s poudarkom na varovanju pričakovanih pravic, ki zadevajo tiste zavarovance, ki že izpolnjujejo pogoje za upokojitvev po do sedaj veljavnem zakonu, ali bi jih kasneje izpolnjevali v določenih okoliščinah, podajamo v nadaljevanju.

Upokojitveni pogoji

Novi zakon upokojitvene pogoje za moške in ženske izenačuje, pri čemer pa bi bili ti pogoji doseženi postopoma (po prehodnih obdobjih).

Po novem zakonu je izhodiščni pogoj za pridobitev pravice do starostne pokojnine (za moške in ženske) pri starosti 65 let in ob najmanj 15 letih zavarovalne dobe. Pri tem pa zakon uvaja prehodno obdobje (ki traja do leta 2019).

Ne glede na to določbo zakon določa tudi, da zavarovanec (moški in ženska) pridobi pravico do starostne pokojnine tudi, če dopolni 60 let starosti in 40 let pokojninske dobe brez dokupa. Tudi pri tej določbi je uveljavljeno prehodno obdobje do leta 2018, na osnovi katere je za moške v letu 2013 pogoj starosti 58 let in 4 mesec (ob 40 letih pokojninske dobe brez dokupa), za ženske pa v letu 2013 pogoj 58 let starosti in 38 let ter 4 mesece pokojninske dobe brez dokupa.

Pri tako določenih pogojih za pridobitev pravice do starostne pokojnine novi zakon omogoča tudi znižanja starostnih mej, in sicer zaradi:

- skrbi za otroka, kar lahko praviloma uveljavlja ženska (razen če je pravico do nadomestila iz naslova starševstva uveljavljal moški),
- služenja obveznega vojaškega roka (za dve tretjini trajanja),
- vstopa v obvezno zavarovanje pred dopolnjenim 18. letom starosti.

Odmera starostne pokojnine

Določbe o odmeri starostne pokojnine so v sprejetem zakonu sicer dokaj različne od prvotnega predloga zakona. Eden od ključnih razlogov za spremembe so bili podatki, ki smo jih izdelali v našem sindikatu glede višine pokojnin po prvotnem predlogu zakona. Na osnovi izračunov smo namreč ugotovili, da bi po prvotnem predlogu prišlo z uveljavitvijo zakona do znižanja pokojnin glede na odmero po do sedaj veljavnem zakonu.

Do pomembnih premikov pri odmeri pokojnin glede na prvotni predlog pa je na tej podlagi prišlo zlasti pri odmeri pokojnin za ženske, a za prehodno obdobje (do leta 2022).

a. Odstotki odmere starostne pokojnine

V ZPIZ-2 so pri odmeri starostne pokojnine navedeni odstotki, ki niso primerljivi z do sedaj uveljavljenimi odstotki odmere (v ZPIZ-1).

Če obrazložimo zelo na kratko: pri določitvi pokojninske osnove po do sedaj veljavnemu zakonu (ZPIZ-1) se je upoštevala takšna valorizacija osnov (plač in nadomestil za posamezno leto), ki ni zagotavljala realne valorizacije glede na rast plač; nižji količnik valorizacije se je iz leta v leto zniževal.

V novem zakonu (ZPIZ-2) je to znižanje pri količniku valorizacije osnov odpravljeno, zato zakon pri odmeri pokojnin uveljavlja tim. »čiste« odstotke odmere starostne pokojnine.

Za lažjo primerjavo do sedaj veljavnih odstotkov odmere in novo uveljavljenih »čistih« odstotkov odmere pokojnin prikazujemo primerjavo dosedanjih in novih odstotkov, ki predstavljajo isto vrednost odmere pokojnine (pri izračunu je upoštevano znižanje pri količniku valorizacije v višini 0,732, ki se je po ZPIZ-1 upoštevalo pri odmeri pokojnin v letu 2012):

Dosedanji "bruto" % odmere	Prevedba v nov "čisti" % odmere	oz. obratno	Novi "čisti" % odmere	Prevedba v dosed. "bruto" % odmere
85%	62,22%		64,25%	87,77%
84%	61,49%		63,50%	86,75%
83%	60,76%		62,84%	85,85%
82%	60,02%		62,12%	84,86%
81%	59,29%		61,43%	83,92%
80%	58,56%		61,50%	84,02%
79%	57,83%		60,74%	82,98%
78%	57,10%		60,25%	82,31%
77%	56,36%		60,20%	82,24%
76%	55,63%		59,00%	80,60%
75%	54,90%		58,90%	80,46%
74%	54,17%		57,75%	78,89%
73%	53,44%		57,25%	78,21%
72%	52,70%		56,50%	77,19%
71%	51,97%		54,75%	74,80%
70%	51,24%		53,50%	73,09%

b. Pokojninska osnova

Obdobje zajemanja pokojninske osnove se iz dosedanjih 18 zaporednih let po novem zakonu povečuje na 24 zaporednih let, s postopnim prehodom (do leta 2018).

Na višino pokojnin poleg odstotka odmere pokojnine vpliva tudi obdobje pokojninske osnove. Ocenjeno je, da bo podaljšanje obdobja iz 18 let na 24 let imelo za posledico znižanje pokojninske osnove, v povprečju za cca. 4% - 5% (ob koncu prehodnega obdobja – v letu 2018), iz česar seveda izhaja tudi adekvatno znižanje odmerjenih pokojnin - ob istem odstotku odmere. Je pa to znižanje lahko različno za posamezne kategorije zavarovancev in seveda toliko bolj za posamezne primere zavarovancev.

c. Bonusi in malusi

Nov zakon določa visoke trajne bonuse pri odmeri pokojnine za 41., 42. in 43. leto pokojninske dobe (za ženske do leta 2019 tudi za 39. in 40. leto pokojninske dobe). Tako za vsake dodatne 3 mesece dela bonus znaša 1%.

Zakon tudi določa, da bo zavarovanec, v primeru podaljšanja dela - po izpolnitvi pogojev za starostno ali predčasno pokojnino, lahko od ZPIZ prejemal 20% pokojnine, in sicer do dopolnitve 65 let starosti.

Na drugi strani pa se predčasna pokojnina trajno zniža za vsak mesec manjkajoče starosti do 65 let za 0,3% (torej za 3,6% za eno leto manjkajoče starosti).

Varstvo pričakovanih pravic

Novi zakon omogoča, da tudi po uveljavitvi novega zakona, lahko osebe v določenih primerih uveljavljajo pravice (glede izpolnjevanje pogojev za upokojitev in določitve pokojnine) po do sedaj veljavnem zakonu (ZPIZ-1). Ta možnost upokojitve po prejšnjem zakonu je omogočena tudi v naslednjih primerih:

- V primeru, ko se je postopek za uveljavljanje pravic iz obveznega zavarovanja ali za ugotavljanje pokojninske dobe začel pred uveljavitvijo novega zakona.
- V primeru oseb, ki so do uveljavitve novega zakona izpolnile pogoje za pridobitev pravice do starostne pokojnine po predpisih, veljavnih do uveljavitve novega zakona, vendar še niso vložile zahtevka, lahko uveljavijo to pravico po prejšnjih predpisih tudi po uveljavitvi novega zakona.

V teh primerih se za priznanje in odmero starostne pokojnine na dan uveljavitve pravice upoštevajo: pokojninska in dodana doba, osnove, starost, vključno z njenimi možnimi znižanji, način določitve pokojninske osnove (18 letno povprečje), vrednotenje pokojninske dobe ter možna zmanjšanja in povečanja te pokojnine. Ta pravica varovanja pričakovanih pravic pa ugasne, če je oseba na podlagi novega zakona uveljavila pravico do mesečnega izplačevanja 20% pokojnine, ko zavarovanec še naprej ostane v zavarovanju po izpolnitvi pogojev za upokojitev, ali če oseba na podlagi novega zakona uveljavi pravico do delne pokojnine.

- V primeru osebe, ki je na dan 31. 12. 2012 uživalec denarnega nadomestila po predpisih o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti oziroma predpisih o urejanju trga dela in je to pravico užival vse do izteka obdobja, za katerega mu je bila dodeljena, ali mu je ta pravica po teh predpisih mirovala, ker je bil vključen v javna

dela in je v tem času dopolnil pogoje za pridobitev pravice do starostne pokojnine, skladno s predpisi, veljavnimi do uveljavitve novega zakona.

- V primeru zavarovanca, ki je na dan 31. 12. 2012 vključen v obvezno zavarovanje na podlagi plačila prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje do izpolnitve pogojev za upokojitev, ki mu jih plačuje zavod za zaposlovanje, in je v tem času dopolnil pogoje za pridobitev pravice do starostne pokojnine, skladno s predpisi, veljavnimi do uveljavitve novega zakona.
- V primeru zavarovanca, ki je na dan 31. 12. 2012 uživalec pravice do denarnega nadomestila po predpisih o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti in po prenehanju te pravice pridobi še pravico do plačila prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, ki mu jih plačuje zavod za zaposlovanje, in je v tem času dopolnil pogoje za pridobitev pravice do starostne pokojnine, skladno s predpisi, veljavnimi do uveljavitve novega zakona.
- V primeru zavarovanca, ki mu je na dan 31. 12. 2012 manjkalo za pridobitev pravice do starostne pokojnine po predpisih, veljavnih do uveljavitve tega zakona, do tri leta starosti in tri leta pokojninske dobe ali manj in ima na ta dan priznan status delovnega invalida II. ali III. kategorije invalidnosti, se lahko upokoji po predpisih, veljavnih do uveljavitve novega zakona, ko dopolni manjkajočo starost in pokojninsko dobo. Invalid II. ali III. kategorije invalidnosti, ki je na dan 31.12.2012 prijavljen pri Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje in mu je na ta dan manjkalo za pridobitev pravice do starostne pokojnine po predpisih veljavnih do uveljavitve tega zakona do pet let starosti in pet let pokojninske dobe ali manj, se lahko upokoji po predpisih veljavnih do uveljavitve novega zakona, ko dopolni manjkajočo starost in pokojninsko dobo.
- V primeru zavarovanca, ki mu je do 31. 12. 2012 po predpisih o delovnih razmerjih odpovedana pogodba o zaposlitvi iz poslovnih razlogov ali razloga nesposobnosti, in mu je po predpisih o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti zagotovljeno denarno nadomestilo do izpolnitve minimalnih pogojev za pridobitev pravice do starostne pokojnine po predpisih, veljavnih do uveljavitve novega zakona.
- V primeru zavarovanca, ki mu bo na podlagi postopkov ugotavljanja prenehanja potreb po delu večjega števila delavcev v skladu s 97. členom ZDR o katerih je bil Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje obveščen pred 31.12.2012, odpovedana pogodba o zaposlitvi iz poslovnih razlogov do 30.6.2013, se lahko upokoji po predpisih, veljavnih do uveljavitve tega zakona, pod pogojem, če mu je na dan 31.12.2012 manjkalo za pridobitev pravice do starostne pokojnine po predpisih, veljavnih do uveljavitve novega zakona do tri leta starosti in tri leta pokojninske dobe ali manj.

Bojan Zupančič

Dragica Kekec, generalna sekretarka